

Jamiyatda millatlararo bag'rikenglik madaniyatini rivojlantirishning axloqiy asoslari

Shaxzoda Xudoyberdi-qizi Ortiqova
ortiqova_s_x@samdchti.uz
Samarqand davlat chet tillar instituti

Annotasiya: Millatlararo bag'rikenglik - eng avvalo, insonning universal huquqlari va asosiy erkinliklarini tan olish asosida shakllangan faol munosabat yekanligi tadqiq etilgan. Maqolada xilma-xil madaniyatlarni hurmat qilish, qabul qilish va to'g'ri tushunishni anglatadi. Uni bilim, samimiyat, ochiq muloqot hamda hur fikr, vijdon va e'tiqod erkinligi ilmiy tadqiq etilgan.

Kalit so'zlar: insoniylik, rivojlantirish, ilm, ma'rifat, o'zlikni anglash, mehr-oqibat, or-nomus, andisha, sog'lom ijtimoiy muhit, xulq-atvor, ma'naviy, axloqiy, estetik, diniy, shukronalik, sabr-qanoat, kechirimlilik, munosabat, do'stlik, birdamlik, ahillik

Moral foundations of developing a culture of interethnic tolerance in society

Shakhzoda Khudoyberdi-kizi Ortiqova
ortiqova_s_x@samdchti.uz
Samarkand State Institute of Foreign Languages

Abstract: International tolerance is primarily an active attitude formed on the basis of recognition of universal human rights and fundamental freedoms. The article refers to respect, acceptance and proper understanding of different cultures. It has been scientifically researched knowledge, sincerity, open communication and freedom of thought, conscience and belief.

Keywords: humanity, development, science, enlightenment, self-awareness, kindness, honor, attitude, healthy social environment, behavior, spiritual, moral, aesthetic, religious, gratitude, patience, forgiveness, relationship, friendship, solidarity, harmony

Bugungi globalashuv sharoitida millatlararo bag'rikenglik madaniyati rivojlanmagan jamiyatda dunyo hamjamiyati bilan integrasiyalashuv jarayoni kechmaydi. Qolaversa, jamiyatning o'zida ham har bir shaxsda millatlararo bag'rikenglik madaniyati yuksalgan bo'lsa, kishilar o'rtasida ahllik, jamiyatda

barqarorlik, davlatda tartib bo'ldi. Jamiyat taraqqiyoti, adolat ustuvorligi fuqarolarning bag'rikenglik madaniyati darajasiga ham bog'liq. Jahonda turli millat vakillarining bir mamlakatda tinch-totuv yashashlari, umuminsoniy bag'rikenglik tamoyillarini rivojlantirishga intilishlari yangi asrga xos xususiyatdir. Biroq, madaniyatning notekis rivojlanish qonuniyatiga ko'ra ayrim jamiyatlarda madaniyat omili yetarlicha namoyon bo'lmayotganligi tufayli ularda mavjud siyosiy hokimiyatga qarshi turli destruktiv harakatlar vujudga kelib, bu boshqa xalqlar va davlatlarning barqarorligi hamda taraqqiyotiga ham o'z ta'sirini o'tkazmoqda. Mazkur holat yoshlar madaniyatining real va potensial imkoniyatlaridan samarali foydalanishga, ularning bag'rikenglik madaniyatini rivojlantirish bilan bog'liq ehtiyojlarni vujudga keltirmoqda.

Mashhur nemis olimi Maks Viber aytganidek, har qanday ijtimoiy jarayonda kamida ikkita shaxs ishtirok etadi¹. Shu nuqtai nazardan qaraganda, Tolerantlik – bu turli madaniyatlarning barqaror rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiliuvchi omildir. Tolerantlikni bu shaxsning rang-barang xususiyatlarini qabul qilish va ko'nikish holatidir.

Tolerantlikka xos bo'lgan dialektika va qarama-qarshilik mavjud: tolerantlik nafaqat boshqalarni qabul qilish, balki boshqalarni rad etish hamdir. Boshqacha qilib aytganda, tolerantlik bu qabul qilish va rad etishning dialektikasidir; va shunday qilib, hech bo'lmaganda, qisman boshqasini taklif qiladigan tarzda.

Tarixdan ma'lumki, jamiyat va davlatda millatlararo totuvlik, axloqiy bag'rikenglik g'oyalarining mohiyatini fuqarolarning barchasi yaxshi anglab olishlari asosida turli tahdidlar va bo'htonlarning oldi olinadi. Shuning uchun ham, mamlakatimizda yashaydigan turli millat vakillariga teng imkoniyatlarni yaratilishi, ayniqsa, diniy bag'rikenglik davlat siyosati darajasiga ko'tarilib qonuniy asoslarda mustahkamlanganligini ko'rishimiz mumkin.

O'zbekiston Konstitutsiyasining 4-moddasida "O'zbekiston Respublikasining davlat tili o'zbek tilidir. O'zbekiston Respublikasi o'z hududida istiqomat qiluvchi barcha millat va elatlarning tillari, urf-odatlar va an'analari hurmat qilinishini ta'minlaydi, ularning rivojlanishi uchun sharoit yaratadi"¹, deb yozilgan. Shuningdek, ushbu qonunni 8-moddasida "O'zbekiston xalqini millatidan qat'iy nazar, O'zbekiston Respublikasining fuqarolari tashkil etadi"², deb belgilab qo'yilgan. Bugungi globalashuv jarayoni turli sohalarda bo'lgani kabi millatlararo totuvlik va diniy bag'rikenglik masalalariga ham o'zining ta'sirini o'tkazmoqda. Shu jihatdan olib qaraganda ushbu masala dunyodagi ko'pmillatli davlatlarda bo'lgani kabi

¹ М.Вебер Протестантская этика и дух капитализма. <https://www.livelib.ru/22495/top-maks-veber>.

¹ Ўзбекистон Республикаси Конституцияси. –Тошкент: Ўзбекистон, 2018. – Б. 4.

² Ўша манба. – Б. 6.

O‘zbekiston uchun ham mamlakat kelajagi va taraqqiyotini belgilab beruvchi rol o‘ynaydi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh assambleyasining 72-sessiyasidagi nutqi mazmundorligi va ahamiyati, biz yashayotgan murakkab davrning eng dolzarb mavzularini qamrab olganligi bilan ajralib turadi. Jumladan, Prezidentimiz o‘z ma‘ruzasida “BMT Bosh Assambleyasining “Ma‘rifat va diniy bag‘rikenglik” deb nomlangan maxsus rezolyusiyasini qabul qilish taklifi bilan murojaat qilmoqchiman”², – deydi. Ushbu rezolyusiyani qabul qilishdan maqsad jahonda yashayotgan barcha millat va elatlar o‘rtasida diniy bag‘rikenglikni rivojlantirish, ularning bir-birlariga o‘zaro hurmatini kuchaytirish, ayniqsa, din sohasida erkinlikka erishish, biror-bir kishining kamsitilishiga yo‘l qo‘ymaslik, inson haq-huquqlarini doimiy ravishda himoya qilish kabi masalalar asosiy o‘ringa qo‘yilgan.

Bugungi kunda millatlararo bag‘rikenglik jamiyatda dinlararo bag‘rikenglik g‘oyasi poymol bo‘lib, uning o‘rnini diniy bag‘ritorlik g‘oyasi egallasa, unda bir mamlakat miqyosida ham turli millat va elat vakillari va davlatlar o‘rtasida xam, ixtilof va urush-adovatlar vujudga kelishi kuzatiladi. Bunga misol sifatida ma‘lum darajada, hozirgi Misr, Suriya, Eron, Afg‘oniston, Ukraina va Iroq davlatlari miqyosidagi munosabatlarda bo‘lib o‘tayotgan ayanchli hodisa va voqyealarni olishimiz mumkin.

Bir mamlakatda dinga qarshi kurash davlat siyosati darajasida olib borilsa, unda turli dinlarning jamiyatdagi tutgan o‘rni va roli qisqarib va kamayib borishi natijasida dinlararo bag‘rikenglik g‘oyasining odamlarga bo‘lgan ta‘siri ham sustlashib boradi. Mamlakatda vujudga kelgan bunday ma‘naviy-ruhiy holat, jamiyat a‘zolarining, turli millat va elat, dinlar vakillari o‘rtasidagi do‘stona va xayrixohlik munosabatlari o‘rniga, ishonchsizlik, begonalashuvlik, shafqatsizlik va boshqa noxush tuyg‘u va munosabatlar vujudga keladi. Bunday munosabatlar jamiyatdagi turli millat va elatlar, din vakillari o‘rtasida kelishmovchilik va janjallar, keraksiz qon to‘kilishlar, boshqa-boshqa fojialar kelib chiqishiga asos bo‘ladi. Sobiq Ittifoq davrida shunday holatlar kuzatilgani barchaga ma‘lum.

Bag‘rikenglikning asosiy vazifalari etib, yoshlapda millatlararo, diniy va axloqiy bag‘rikenglik g‘oyalarini yurtimizda yashayotgan barcha millat fapzandlarining o‘zaro axloqiy bag‘rikengligi, insonparvarligi, tug‘ilib o‘sgan yurtga sadoqat, Vatanga muhabbat, xalq farovonligi yo‘lida mehnat qilish, turli millat yoshlari o‘rtasidagi o‘zaro kelishmovchilik va mensimaslik kayfiyatlarini bartaraf etishga qaratilgan vazifalar belgilangan.

² Мирзиёев Ш.М. Халқимизнинг розилиги бизнинг фоліятимизга берилган энг олий баҳодир. –Т.: Ўзбекистон, 2-жилд, НМИУ, 2018. – Б. 254.

“Bag‘rikenglik - bu tinchlikni ta‘minlashga imkon beradi va urush madaniyatidan tinchlik madaniyatiga olib keladi”³, - deyilgan 1995 yilda YUNESKO Bosh konferensiyasi tomonidan qabul qilingan bag‘rikenglik prinsiplari deklaratsiyasida.

Deklaratsiyada bag‘rikenglik “dunyomizning boy rang-barang madaniyatini, o‘zini namoyon qilish va inson shaxsiyatining namoyon bo‘lish shakllarini hurmat qilish, qabul qilish va to‘g‘ri tushunish”, dogmatizmni rad etish va inson huquqlari sohasidagi xalqaro huquqiy hujjatlarning normalarini qabul qilish”⁴, deb ta‘riflanadi.

Bugungi kunda, yigirma birinchi asr bo‘lag‘asida, bashariyat murakkab taraqqiyot jarayonini boshdan kechirayotgan bir paytda diniy bag‘rikenglik, turli dinlarga mansub xalqlar o‘rtasida muloqot va amaliy hamkorlikni kuchaytirish nihoyatda dolzarb ahamiyat kasb etmoqda³.

Bag‘rikenglik tamoyillari quyidagilar hisoblanadi. Teng huquqlar; o‘zaro hurmat; turli guruh vakillariga do‘stlik va bag‘rikenglik; milliy ozchiliklarning madaniy o‘ziga xosligi va tillarini saqlash va rivojlantirish; urf-odatlarimizga amal qilish imkoniyati; vijdon va din erkinligi; umumiy muammolarni hal qilishda hamkorlik va birdamlik.

Yoshlarda diniy bag‘rikenglik tamoyillari asosida mehr-oqibatni, or-nomusni, oriyat va izzat-ehtirok kabi insoniy ezgu fazilatlarni shakllantirish muhimdir. Diniy bag‘rikenglik xalq ma‘naviyatining, ma‘rifatining yuksalishiga katta hissa qo‘shib kelgan ekan, bugungi davlatchiligimiz haqida so‘z yuritganda, eng avvalo, milliy va umuminsoniy qadriyat sifatida e‘tiborda tutishimiz kerak.

Xalqimizning etnik, madaniy va diniy sabr-bardoshi ma‘naviy Uyg‘onishning yana bir bitmas-tuganmas manbaidir. Ming yillar mobaynida Markaziy Osiyo g‘oyat xilma-xil dinlar, madaniyatlar va turmush tarzlari tutashgan va tinch-totuv yashagan markaz bo‘lib keldi. Etnik sabr-toqat, bag‘rikenglik hayot bo‘ronlaridan omon qolish va rivojlanish uchun zarur tabiiy me‘yorlarga aylandi. Hatto bu hududlarni bosib olganlar ham Markaziy Osiyo xalqlarining madaniyati oldida bosh egibgina qolmay, uning eng qimmatbaho an‘analarini, shu hududda mavjud bo‘lgan davlatchilik an‘analarini avaylab qabul qilganlar⁴.

O‘zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti Islom Karimov dinlararo bag‘rikenglik g‘oyasi yuksak ma‘naviy qadriyat sifatida azaldan xalqimizning ongu-tafakkurida shakllanib, takomillashib kelganligi va u mamlakatimizda kuchli demokratik davlat va fuqarolik jamiyati barpo etilishining asosiy tamoyillaridan biri sifatida jamiyatimizda o‘ta muhim ahamiyat kasb etishi to‘g‘risida fikr bildirib:

³ “Bag‘rikenglik tamoyillari deklaratsiyasi”. 3-moddasining 1-bandi.

⁴ Ўша жойда.

³ Каримов И.А. Ватан равнаки учун хар биримиз масъулмиз 9 жилд Тошкент «Ўзбекистон» 2001. – Б. 80.

⁴ Локтев К.И. Толерантность как симулякр: от идеологии противоречий – к идеологии развития духовности (обзор позиций) <https://cyberleninka.ru/article/n/tolerantnost-kak-simulyakr-ot-ideologii-protivorechiy-k-ideologii-razvitiya-duhovnosti-obzor-pozitsiy>

“Asrlar davomida xalqimiz umumbashariy, umuminsoniy qadriyatlar takomiliga ulkan hissa qo‘shgan. Turli millat vakillariga hurmat, ular bilan bahamjihat yashash, diniy bag‘rikenglik, dunyoviy bilimlarga intilish, o‘zga xalqlarning ilg‘or tajribalari va madaniyatini o‘rganish kabi xususiyatlar ham xalqimizda azaldan mujassam”⁵, deb e‘tirof etgan.

Bugungi kunda yoshlarda diniy bag‘rikenglik madaniyatini shakllantirish ustuvor ahamiyat kasb etadi. Kishilik ijtimoiy-tarixiy taraqqiyotidan bizga ma‘lumki, hech bir din insonlarni yomon yo‘lga boshlamagan. Jumladan, islom dini bu dunyoning o‘tkinchi ekanini, oxiratni eslatib turuvchi, dunyoda har bir insonni hushyor bo‘lishga, halolu-haromni ajrata bilishga, pok bo‘lishga, odamlarni o‘zidan yaxshi nom qoldirishga undagan.

Millatlararo bag‘rikenglik bugungi kundagi dolzarbligi masalasiga asosiy e‘tiborni qaratib, Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev shunday deydi: “Biz O‘zbekistonning buyuk kelajagini barpo etishga mahkam bel bog‘lagan ekanmiz, bu ulug‘ ishni ertaga emas, bugun boshlashimiz, buning uchun avvalo navqiron yoshlarimizga zarur sharoitlarni aynan bugun yaratib berishimiz kerak”⁶.

Yoshlarda millatlararo bag‘rikenglik tamoyillari asosida mehr-oqibatni, sabr-toqat, va izzat-ehtirof kabi insoniy ezgu fazilatlarni shakllantirish muhimdir. Millatlararo bag‘rikenglik xalq ma‘naviyatining, ma‘rifatining yuksalishiga katta hissa qo‘shib kelgan ekan, bugungi davlatchiligimiz haqida so‘z yuritganda, eng avvalo, milliy va umuminsoniy qadriyat sifatida e‘tiborda tutishimiz kerak.

Millatlararo bag‘rikenglik madaniyati shaxsning butun hayoti mobaynida shakllanib, rivojlanib boradi. Ana shu jarayonda ta‘lim-tarbiya muhim rol o‘ynaydi. Ta‘lim-tarbiya jarayoni shaxs dunyoqarashini shakllantirishga qaratilgan axloqiy tarbiya, estetik tarbiya, siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy, huquqiy ong va millatlararo bag‘rikenglik madaniyatni qaror toptirishga yo‘naltirilgan faoliyatdan iborat bo‘ladi. Yoshlar tarbiyasida millatlararo bag‘rikenglikning axloqiy tamoyillari ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Markaziy Osiyo madaniyatidagi axloq - bu harakatning to‘g‘ri yoki noto‘g‘riligini baholashning kontseptual standartidir. Axloq - bu odamlarning xulq-atvorini tartibga soluvchi ijtimoiy norma. Konfutsiyning fikricha, davlatni boshqarish uchun “axloq va qonundan foydalanish” kerak, axloq va qonun bir-birini to‘ldiradi. Shu bilan birga, qonun qonun chiqaruvchilarning xohish-irodasini, jamoatchilik fikriga mos keladigan qonun chiqaruvchilar tomonidan shakllantirilgan huquqiy qoidalar ijtimoiy axloqiy tushunchalarning huquqiy talablarini aks ettiradi.

⁵ Каримов И.А. Ватан саждагоҳ каби муқаддасдир. 3-жилд. – Т.: “Ўзбекистон”, 1996. – Б. 8-9.

⁶ Мирзиёев Ш.М. Нияти улуг‘ халқнинг иши ҳам улуг‘, ҳаёти ёруғ ва келажаги фаровон бўлади. 3-жилд. – Т.: 2019. Ўзбекистон, – Б. 387.

Yana bir masala millatlararo bag'rikenglikning chegarasi masalasi hisoblanadi. uning chegaralarni to'g'ri tushunish uchun bag'rikenglik mohiyatini tahlil qilish muhimdir, chunki u hamma narsaga bardoshli bo'lish yoki ruxsat berish emas. Xo'sh, bag'rikenglik chegaralanganmi yoki bag'rikenglik cheksiz bo'lishi kerakmi? Barcha holatlarda va inson har doim nafaqat chidab turishi, balki unga begona bo'lgan boshqa shaxsning yashash huquqini tan olishi kerakmi? Bag'rikenglik muammosiga bag'ishlangan adabiyotlarda, ko'pincha, bu masala "bag'rikenglik paradoksi" deb nomlanadi⁷. "Cheksiz bag'rikenglik" bag'rikenglikning yo'q bo'lib ketishiga olib keladi. Agar odam cheksiz toqat qilsa va bag'rikeng jamiyatni murosasizlikdan himoya qilishga tayyor bo'lmasa, u holda bag'rikenglik mag'lubiyatga uchraydi. Uning jamiyatdagi salbiy ta'siri intolerantlik bilan yonma-yon bo'ladi.

XX asrning taniqli faylasufi K.Popper o'zining mashhur "bag'rikenglik tamoyili"da tolerantlik chegaralarini belgilab bergan. U o'zining bag'rikenglik tamoyilini quyidagicha ifodalagan: "Bardoshli bo'lgan va murosasizlikni targ'ib qilmaydiganlarga nisbatan bag'rikenglik"⁸. Faylasufning fikrlaridan kelib chiqadiki, agar bu tanlov bag'rikenglik tamoyiliga zid bo'lmasa, biz tanlovni, axloqiy, siyosiy va boshqalarni hurmat qilishimiz kerak.

Shunday qilib, bag'rikenglik bu murosasizlikka toqat qilmaslik ham hisoblanadi. K.Popperning bu borada quyidagi fikrlari diqqatga sazovor. "Biz barcha murosasiz harakatlarni ta'qiqlashimiz kerak. Murosasizlikni og'ir jinoyat sifatida bolalarni o'ldirish, o'g'irlash yoki qul savdosini jonlantirish kabi jinoyatlar bilan bir qatorda tan olishimiz kerak"⁹. Amerikalik faylasufning ushbu so'zlaridan xulosa qilish mumkinki, har qanday hayotiy jamiyatda tolerantlik (bag'rikenglik) chegarasi mavjud va u tizim yaxlitligini saqlash, ijtimoiy tizimning barqarorligi ta'minlash zarurati bilan belgilanadi.

Demak, hozirgi kunda millatlararo bag'rikenglik muammosini ko'rib chiqish ko'p tomonlama madaniyatlar konsepsiyasi kontekstida, shuningdek bag'rikenglik tamoyillari deklarasiyasi qabul qilingan farqlar ahamiyatini e'lon qilish bilan bog'liq. Undagi talqinga ko'ra, bag'rikenglik dunyomizning boy madaniyatlari, o'z-o'zini ifoda etish shakllari va shaxsiyatni hurmat qilish, qabul qilish va to'g'ri tushunishda aks etadi. Ushbu talqinda bag'rikenglik murakkab jamiyatlarning mavjudligi va yetuk shaxsning pozitsiyasining sharti sifatida ko'rib chiqiladi, bu esa murosasizlikka faol qarshilik ko'rsatishni anglatadi. Shu bilan birga, bag'rikenglikni axloqiy va madaniy qadriyat sifatidatalqin qilish mumkin.

Jamiyatda turli xalqlar, millatlar va dinlarning turli ko'rinishdagi xususiyatlariga nisbatan tolerantlik munosabatini O'zbekiston misolida ko'rish mumkin.

⁷ Безюлева Г.В., Шеламова Г.М. Толерантность. Взгляд. Поиск. Решения. – М.: 2013. – С. 9.

⁸ Поппер К. Открытое общество и его враги. –М.: 1991. – Т 1. – С. 234.

⁹ Безюлева Г.В., Шеламова Г.М. Толерантность. Взгляд. Поиск. Решения. – М.: 2013. – С. 9.

“Mamlakatimizda turli toifadagi odamlar, siyosiy kuchlar va partiyalar o‘rtasidagi millatlararo totuvlik, ijtimoiy hamkorlik, dinlararo bag‘rikenglik tamoyili ijtimoiy taraqqiyotning eng muhim omillaridan biridir. O‘zbekistonda 130 dan ziyod millat va ellat vakillari istiqomat qiladi. Ular o‘rtasida asrlar davomida milliy nizolar bo‘lmaganligi va bu xalqimizning azaliy bag‘rikengligini ko‘rsatadi”¹⁰.

Millatlararo bag‘rikenglikni insonning ma‘naviy va axloqiy sifati sifatida tahlil qilish uning asosiy tarkibiy qismlarini ajratishga imkon beradi: tolerantlik (va diniy tolerantlik), rahm-shafqat, xushyoqish, shaxsiy qiziqish va boshqalar.

Xulosa qilib aytganda millatlararo bag‘rikenglik madaniyati bu - jamiyatda shaxsning o‘z ongu-shuuri asosida boshqalarning fikri, yurish-turishlari, g‘oya va e‘tiqodlarini qadrlashi va hurmat qilish madaniyati hisoblanadi.

Bag‘rikenglik: insoniy, oilaviy, milliy va umuminsoniy bag‘rikenglik tarzida, namoyon bo‘lsa; o‘z-o‘zini hurmatlash va qadrlash, murosa, o‘zaro hurmat, qadrlash, sabr-toqat, chidamlilik, qanoat, shukr qilish kabi shakllarida diniy, ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, xalqaro va davlatlararo yo‘nalishlarda aks etadi.

Yoshlarimiz ma‘naviy dunyosiga chetdan bo‘layotgan ma‘naviy-mafkuraviy tahdidlar ma‘naviy hushyorlikni biron bir lahzaga bo‘lsin, aslo susaytirmaslikni talab etadi.

Biz mustaqil dunyoqarash, tafakkur erkinligi va sog‘lom fikrni qaror toptirishni tarbiyaviy faoliyatimizning muhim vazifasi deb bilar ekanmiz, so‘zsiz, ushbu yo‘nalishda yoshlarimizning yuqorida ta‘kidlangan turli zararli g‘oyalarga qarshi tura olish qobiliyatini rivojlantirishni asosiy maqsad qilib qo‘ymog‘imiz kerak. Umuman, millatlararo bag‘rikenglikning axloqiy munosabatlari ijtimoiy muhitning tarkibiy qismi bo‘lib, u insonlarda millatlararo bag‘rikengligini o‘zlashtirishi hamda ehtiyoj darajasida unga amal qilishi uchun poydevor vazifasini o‘taydi. Millatlararo bag‘rikenglik madaniyatining rivojlanishi axloqiy munosabatlar bilan bog‘liq bo‘ladi. Hozirgi kunda bag‘rikenglik masalasini ko‘rib chiqish ko‘p tomonlama madaniyatlar konsepsiyasi kontekstida, shuningdek bag‘rikenglik tamoyillari deklaratsiyasi qabul qilingan farqlar ahamiyatini e‘lon qilish bilan bog‘liq. Undagi talqinga ko‘ra millatlararo bag‘rikenglik dunyomizning boy madaniyatlari, o‘z-o‘zini ifoda etish shakllari va shaxsiyatni hurmat qilish, qabul qilish va to‘g‘ri anglash tushuniladi.

Millatlararo bag‘rikenglik madaniyatini rivojlantirish uchun quyidagi amaliy takliflarni ilgari surishi mumkin:

Millatlararo bag‘rikenglik madaniyatining xalqimiz tabiatiga xosligini ko‘rsatib beruvchi badiiy asarlar, san‘at asarlari va rassomlar asarlarining yaratilishiga hamda ularning xalq orasida keng ommaviylashuviga imkoniyatlar yaratish lozim.

Xalqimiz millatlararo bag‘rikenglik madaniyatini targ‘ib qiluvchi milliy “Veb-saytlar”, mobil dasturlarini yaratish jarayonini faollashtirish lozim.

¹⁰ Ўзбекистон миллий энциклопедияси Давлат илмий наш, 2004. – Б. 486.

Yangi O'zbekistonda millatlararo bag'rikenglik madaniyatini rivojlantirish masalasi yechimini davlat siyosati darajasiga ko'tarish lozim, chunki bu davlat va jamiyatdagi tinchlik barqarorligini ta'minlash bilan chambarchas bog'liq.

Millatlararo bag'rikenlik madaniyati insonga xos xususiyat ekanligini, O'zbekiston xalqlari millatlararo bag'rikenglik madaniyatining mazmun va mohiyatini aks ettiruvchi qisqa metrajli filmlar, reklama videoroliklari sonini ko'paytirish kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. M.Veber Protestantskaya etika i dux kapitalizma. <https://www.livelib.ru/22495/top-maks-veber>.
2. Mirziyoyev Sh.M. Xalqimizning roziligi bizning foliyatimizga berilgan eng oliy bahodir. –T.: O'zbekiston, 2-jild, NMIU, 2018. – B. 254.
3. Karimov I.A. Vatan ravnaqi uchun har birimiz mas'ulmiz 9 jild Toshkent «O'zbekiston» 2001. – B. 80.
4. Loktev K.I. Tolerantnost kak simulyakr: ot ideologii protivorechiy – k ideologii razvitiya duxovnosti (obzor pozitsiy)<https://cyberleninka.ru/article/n/tolerantnost-kak-simulyakr-ot-ideologii-protivorechiy-k-ideologii-razvitiya-duhovnosti-obzor-pozitsiy>
5. Karimov I.A. Vatan sajdagoh kabi muqaddasdir. 3-jild. – T.: "O'zbekiston", 1996. – B. 8-9.
6. Mirziyoyev Sh.M. Niyati ulug' xalqning ishi ham ulug', hayoti yorug' va kelajagi farovon bo'ladi. 3-jild. – T.: 2019. O'zbekiston, – B. 387.
7. Bezyuleva G.V., Shelamova G.M. Tolerantnost. Vzgl'yad. Poisk. Resheniya. – M.: 2013. – S. 9.
8. Popper K. Otkrytoye obshchestvo i yego vragi. -M.: 1991. – T 1. – S. 234.
9. Bezyuleva G.V., Shelamova G.M. Tolerantnost. Vzgl'yad. Poisk. Resheniya. – M.: 2013. – S. 9.
10. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi Davlat ilmiy nash, 2004. – B. 486.
11. Kholikov Y. O. Ethical foundations for the development of a culture of tolerance in youth. Philosophical Readings XIII. 4, 112-117 [Электронный ресурс].
12. Kholikov Y. O. Issues of education of youth on the ethical basis of international culture and tolerance at the age of globalization //Philosophical Readings. – 2021. – T. 13. – №. 4. – C. 1917-1922.
13. Kholikov Y. O. Moral aspects of national ethnic in bringing up young generation with generosity //Theoretical & Applied Science. – 2019. – №. 7. – C. 18-21.

14. Kholikov Y. O. Philosophical Fundamentals Of The Culture Of Tolerance //The American Journal of Social Science and Education Innovations. – 2021. – Т. 3. – №. 09. – С. 48-51.
15. Kholikov Y. O. The education of young people on the basis of a spiritual, moral and tolerant culture in the educational process //International Journal of Philosophical Studies and Social Sciences. – 2021. – Т. 1. – №. 2. – С. 63-68.
16. Ortiqovich K. Y., Ulugbekovna R. S., Ashiraliyeva T. S. Socio-philosophical Foundations OF Developing A Culture OF Interethnic Tolerance //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – Т. 14. – №. 1. – С. 27-31.
17. Ortiqovich X. Y. et al. Analysis of the relationship between intercultural dialogue and linguistic cultural diversity in the era of globalization //Образование наука и инновационные идеи в мире. – 2026. – Т. 87. – №. 1. – С. 215-221.
18. Ortiqovich X. Y. Globallashuv davrida barqaror taraqqiyotni ta'minlashda bag'rikenglikning o'rni //Science and innovation. – 2024. – Т. 3. – №. Special Issue 19. – С. 724-726.
19. Xoliqov Y. Globalashuv jarayonida yoshlar estetik madaniyatini rivojlantirishda manaviy omilning roli //«ACTA NUUZ». – 2025. – Т. 1. – №. 1.12. 1. – С. 204-206.
20. Xoliqov Y. Millatlararo madaniyat va bag'rikenglik-jamiyat taraqqiyotining asosidir //Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit. – 2026. – С. 209-212.
21. Xoliqov Y. O. Millatlararo bag'rikenglik madaniyati insonparvarlik va tinchlikning asosiy tamoyili sifatida //Eurasian journal of academic research. – 2021. – С. 420-425.
22. Xoliqov Y. O. Yangi O'zbekistonda bag'rikenglikni rivojlantirishda millatlararo aloqalarning mohiyati //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. – 2022. – Т. 2. – №. Special Issue 23. – С. 764-774.
23. Xoliqov Y. The role of ethics and education in the development of tolerance relations between Uzbekistan and the nation in the process of development //International Conference on Problems of Improving Education and Science. – 2022. – Т. 1. – №. 02.
24. Xoliqov Y. yangi O'zbekistonda millatlararo madaniyatni yuksaltirish strategiyasi //Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук Actual Problems of Humanities and Social Sciences. – 2025. – Т. 5. – №. 12. – С. 117-121.
25. Холиқов Ю. О. Бағрикенглик маданиятнинг моҳияти ва унинг ахлоқий асослари //Journal of Integrated Education and Research. – 2022. – Т. 1. – №. 6. – С. 17-21.